

Ουτοπικές πολιτείες

Εμπνευσμένοι από την "Πολιτεία" του Πλάτωνα, στα χρόνια της Αναγέννησης πολλοί συγγραφείς και φιλόσοφοι είχαν διαμορφώσει "πραγματείες" με τις δικές τους "ουτοπικές πολιτείες", όπως π.χ. ήταν ο More και ο πιο γνωστός Campanella με την περιώνυμη "Πολιτεία του Ήλιου" του. Κυρίως επρόκειτο για συστήματα "ορθής", αλλά κατά βάση "ουτοπικής διακυβέρνησης" και ηθικών - αξιακών αρχών, σχεδιασμένων επί χάρτου, που "έλαμπαν" από το φως του ήλιου της γνώσης και της δικαιοκρίσις. Ήταν "κλειστά" εκείνα τα συστήματα, προκειμένου να διερευνηθούν σε βάθος και πλάτος, οι σχέσεις μεταξύ ομάδων ανθρώπων και τάξεων, στην συμβιωτική τους ισορροπία και αλληλεπενέργεια. Τα πολιτειακά εκείνα δοκίμια, γράφτηκαν ως υποδείγματα, για να μελετήσουν οι στοχαστές του 15ου και 16ου αι. την εύρυθμη εσωτερική λειτουργία των θεσμών μιας πόλης, σε δοκιμαστικό όμως σωλήνα, αφ' ης στιγμής κατανοούσαν πως κάτι τέτοιο θα ήταν ανέφικτο στην πραγματικότητα.

Μια πολιτεία ωστόσο συνιστά ένα "ανοιχτό" πεδίο συνεχόμενων μεταρρυθμίσεων και ανακατανομών, με αναπροσαρμοστικές λειτουργίες και ετεροκαθορισμούς σχέσεων που διαρκώς ανατροφοδοτούνται. Η δυναμική αυτής της "υποθετικής" πολιτείας, στην οποία αναφερόμαστε (γιατί δεν είναι τόσο εύκολες οι αλλαγές στην πραγματικότητα), είναι ρευστή και αυξομειονώμενη, όπως άλλωστε διαπιστώνουμε σε κάθε οργανική κατάσταση ή στους μηχανισμούς που λειτουργεί η γλώσσα.

Η Ειρήνη Ολυμπίου, τόσο στις φωτογραφίες της, όσο και στα ζωγραφικά της έργα, ξεκινά από το δίπολο της *οργανωτικής* συνθήκης και της *οργανικής* κατάστασης, δημιουργώντας "υποθέσεις" μορφοποιητικών συνθέσεων, μέσα από την δυναμική της μεταβλητότητας και των απροσδόκητων συσχετισμών που αυτές ορίζουν. Θα λέγαμε, πως οι δικές της "πολιτείες", που είναι αταύτιστες και αποχαρακτηρισμένες, επικεντρώνονται στην ανάδειξη ομοιοτήτων και διαφορών, όπως επίσης αναλογιών και αντιστοιχιών ανάμεσα στον δομικό "ιστό" μιας ζωγραφικής ή φωτογραφικής σύνθεσης και στον απεικαστικό "ιστό" μιας ουτοπικής πολεοδομίας.

Στην περίπτωση των **φωτογραφιών**, το "τοπίο" της οπτικής προσλαμβάνουσας τονίζει την ρευστότητα και την ασάφεια, δημιουργώντας ένα είδος λαβυρινθώδους δικτύωσης ανάμεσα σε τοπολογικούς συσχετισμούς τονικότητων του χρώματος, που διαχεόμενο συγχρωτίζεται στον χώρο με τα υπόλοιπα "φορτία" των διαρρηγνυόμενων όγκων της κάθε φόρμας. Επομένως, η φόρμα λειτουργεί αιρετικά, αποποιούμενη κάθε έννοια προσδιορισμού και στεγανότητας, προσδίδοντας κατ' επέκταση στη δομή της, ελαστικότητα και απροσδιοριστία.

Η αρχή της *απροσδιοριστίας* εντοπίζεται στην διαδραστικότητα του φωτός, στην διαλεκτική παράμετρο των χρωμάτων, καθώς στις ποσοτικές και ποιοτικές σχέσεις που αυτά τα στοιχεία αναπτύσσουν, στο χωροδικτύωμα της κάθε φωτογραφικής αποτύπωσης. Η απροσδιοριστία, στη συγκεκριμένη περίπτωση, αποκτά και μια επιπρόσθετη διάσταση, όπως είναι εκείνη της *διαμεσολάβησης*. Τα υγρά και θαμπά "τοπία" της Ειρήνης Ολυμπίου, εμφανίζονται στο βλέμμα, μέσα από την διαμεσολάβηση ενός τζαμιού, που καθώς είναι βρεγμένο ή νοτισμένο, με εμφανείς τις σταγόνες και τις "καταλιβάδες" του νερού, η φωτογραφική αποτύπωση μετατρέπει, παραλλάσσει, αλλοιώνει, μεταμορφώνει και

αλλοτριώνει τα προκείμενα, αδυνατίζοντας την αναγνωρισιμότητά τους κι έτσι υπονομεύει την εκλογίκευση οποιασδήποτε ταυτολογικής τους αναφοράς.

Τα ερωτήματα που συγκροτούν το αίνιγμα της "παραστατικότητας" (η οποία έχει εξοβελίσει την αφηγηματικότητα της), είναι κατά πόσο πρόκειται για μία μονή, διπλή ή και τριπλή μεταγωγική και αναμορφωτική διαμεσολάβηση. Η διαμεσολάβηση αυτή "παριστάνει" και "παριστάνεται" ως διαδικασία μυθοπλοκής της *εικόνας - αίνιγμα*, αφ' ης στιγμής εκείνο που περισσότερο απ' όλα αυτή αποκαλύπτει, είναι η *υποδομή* σε σχέση με την *υπερδομή* της, τόσο σε εικονοπλαστικό, όσο και σε εννοιολογικό επίπεδο.

Ως *υποδομή*, στις φωτογραφίες της Ειρήνης Ολυμπίου, διακρίνεται ένας στοιχειώδης κάναβος, που αντιστοιχεί στον ιστό μιας ουτοπικής πόλης. Ως *υπερδομή*, που αποχαρακτηρίζει την φαινομενολογία αυτής της πόλης, είναι το θολό τζάμι που μεσολαβεί. Είναι, άραγε, αυτό μόνον ενός υποτιθέμενου παραθύρου; Είναι ο θολός φωτογραφικός φακός, που μέσα από αυτόν, ως διαμεσολαβητική επιφάνεια, αποτυπώνεται η εικόνα; Είναι το θαμπό μείγμα νόησης και αισθήσεων ή μνήμης και εντυπώσεων που παράγονται, σε ρευστή πάντα διεργασία, στο υποσυνείδητο; Μήπως είναι και οι τρεις παράμετροι που διαλεκτικά συνυπάρχουν, συμπληρωνόμενες από την "αχλύ" ενός δυσεπίλυτου μυστηρίου, που τροφοδοτεί την αποχαρακτηριζόμενη (κι επομένως *αιρετική*) φαινομενολογία μιας πόλης; Μιας πόλης, που φθίνει, ενώ διαρκώς αναγεννάται, μέσα από την επαλληλία *νοτόβρωτων* επιφανειών, αλλά και του *νόστου* της, που προτρέπει το βλέμμα στην ανίχνευση μιας καινούριας "ανακάλυψής" της, κάθε φορά που ο θεατής την αντικρίζει, προσθέτοντας και τα δικά του νοηματικά και ψυχοδυναμικά φορτία, στην νέα της "ταυτότητα".

Στην **ζωγραφική** της, η Ειρήνη Ολυμπίου δίνει πρωτοβάθμιο ρόλο στην χειρονομία. Η *υποδομή* του ιστού των "πολιτειών" της, διαμορφώνει το *πλέγμα* ή τον συνθετικό της κάναβο, εκεί όπου όλα παραμένουν ωστόσο ρευστά και πάντα ανακαθοριζόμενα, από τις μεταβλητότητες της *διεργασιακής χειρονομίας*. Η *υπερδομή* αφορά την δυναμική και τον τρόπο που λειτουργεί *στρωματογραφικά* αυτή η χειρονομία, καταθέτοντας πινελιές χρωμάτων, τα οποία μέσα από την επαλληλία των διευθετήσεων και τους *συγχρωτισμούς* τους ή μέσα από τους *συσχετισμούς* ανάγνωσης που επιχειρεί στο λαβύρινθο της "σκακίερας" τους ο θεατής, αποκτούν διαφορετικά κάθε φορά νοηματικά φορτία.

Επιπλέον, στα ζωγραφικά αυτά έργα, η ρευστότητα του *μορφοχρωματικού χάρτη* των εντάσεων και υφέσεων, των ποσοτήτων και ποιοτικών τονικοτήτων του χρώματος, νοηματοδοτούν τις θέσεις ή τα σημεία που καταλαμβάνουν οι πινελιές (μαζί με την χροιά και την ατμοσφαιρικότητα που υποβάλλουν στην *παλίμψησή* τους ανάγνωση). Επίσης, κατοχυρώνουν, ως *υπόθεση*, το *ακατοχύρωτο τοπίο* μιας "πολιτείας", σε συνεχόμενη ωστόσο αναγωγή. Επομένως, η ρευστότητα της πόλης, στην ζωγραφική της Ειρήνης Ολυμπίου παγιώνεται. Αλλά, στην πραγματικότητα, αυτό που παγιώνεται είναι η ουτοπία της πόλης, η οποία μετατρέπεται σε οπτικά αισθητό, ένα στιγμιαίο της απείκασμα. Το απείκασμα αυτό έρχεται στο προσκήνιο με αφαιρετικά εξπρεσιονίζουσες πινελιές, που υπονομεύουν οποιαδήποτε έννοια προσδιορισμού, αφήνοντας στην επιφάνεια να αναδύονται οι διεργασίες μιας σειράς *μεταβλητών εν δυνάμει αποδομήσεων και αναδομήσεων* της *ενδοχώρας* που εντέλει μεταφέρουμε εντός μας. Αυτοί οι υποκειμενικοί

"τόποι" είναι εκείνοι που εξαντικειμενίζονται και αποκτούν, μέσα από τη μοναξιά του αστικού σύγχρονου "τοπίου", κάθε φορά και νέο περιεχόμενο.

Η σειρά των φωτογραφιών της Ειρήνης Ολυμπίου, παρουσιάζεται σε *συμβιωτική αντιπαράθεση* με τα ζωγραφικά της εκτιθέμενα έργα. Όσο, για τις Αναγεννησιακές "πολιτείες" και ιδιαίτερα την "Πολιτεία του Ήλιου" του Campanella, στην οποία αναφέρθηκα κατά την αρχή αυτού του κειμένου, το έκανα σκόπιμα, γιατί απέναντι στην *στερεοσκοπική αντίληψη* του χώρου και του χρόνου των Αναγεννησιακών στοχαστών (και των σημαντικότερων καλλιτεχνών, που στην εποχή τους εκείνοι επηρέασαν), η Ειρήνη Ολυμπίου με τα έργα της, έρχεται εμμέσως να σχολιάσει και να ανατρέψει την χωροπλαστική και νοηματική τους *προοπτική*. Ο δικός της θεατής δεν στέκεται στο απυρόβλητο, κοιτάζοντας από ένα ασφαλές "*παράθυρο*" τον κόσμο, αλλά μέσα από μια επάλληλη στρωματογραφία επιπέδων και του διαρκώς αναμορφωνόμενου "επιστητού", εκείνη δημιουργεί *διαδραστικές ενδοπροβολές*, όπου σε αυτές το αλλοτινό "σημείο φυγής" της Αναγεννησιακής εικόνας, μετατρέπεται στα συγκεκριμένα έργα, σε *ετεροπροσωπία του "εαυτού"* μιας πόλης. Μιας πόλης, όπου ο εξαντικειμενισμός της γίνεται *εσωτερική συνθήκη βιωμάτων* της "αλήθειας" της, που την συνιστούν οι *μυριάδες ουτοπίες* της.

Αθηνά Σχινά
Κριτικός και Ιστορικός Τέχνης